

ՀՀ դատավորների միություն

ՀՀ արդարադատության ակադեմիա

Դատավորների վարքագծի Բանգալորյան սկզբունքներ

(Ոչ պաշտոնական թարգմանություն)

ԵՐԵՎԱՆ 2019

Դատավորների վարքագծի Բանգալորյան սկզբունքներ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը որպես հիմնարար սկզբունք երաշխավորում է, որ բոլոր անձինք հավասար են դատարանի առջև և յուրաքանչյուր անձի դեմ ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի քննության կամ իրավունքների ու պարտականությունների որոշման ընթացքում ունեն օրենքի հիման վրա ստեղծված իրավասու, անկախ ու անկողմնակալ դատարանի կողմից գործի արդարացի և հրապարակավ քննության իրավունք,

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ վերոնշյալ հիմնարար սկզբունքները և իրավունքները նաև ճանաչվում կամ արտացոլվում են մարդու իրավունքների տեղական փաստաթղթերում, ազգային սահմանադրություններում, օրենսդրության և ընդհանուր իրավունքի մեջ, ինչպես նաև դատական սովորույթներում և ավանդույթներում:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ իրավասու, անկախ և անաչառ դատական համակարգը մեծ նշանակություն ունի մարդու իրավունքների պաշտպանության համար, քանի որ մյուս բոլոր իրավունքների իրականացումը լիովին կախված է արդարադատության պատշաճ իրականացումից,

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ իրավասու, անկախ և անաչառ դատական համակարգը կարևոր է նաև դատարանների համար՝ սահմանադրականությունը և օրենքի գերակայությունը պահպանելու հարցում իրենց դերն իրականացնելու համար,

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, դատական համակարգի, ինչպես նաև բարոյական հարցերում դրա հեղինակության, ազնվության ու անկաշառելիության հանդեպ ունեցած հասարակության վստահությունը չափազանց կարևոր է ժամանակակից ժողովրդավարական հասարակության մեջ,

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ կարևոր է, որպեսզի դատավորները, անհատապես և հավաքական ձևով, հարգանքով և պատվով վերաբերվեն իրենց պաշտոնին՝ գիտակցելով հասարակության կողմից տաճած վստահության չափը, և ձգտեն մեծացնել ու պահպանել վստահությունը դատական համակարգի հանդեպ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ դատավորի վարքագծի բարձր չափանիշների ապահովումը և պահպանումը յուրաքանչյուր պետության դատական համակարգի հիմնական պարտականությունն է:

Ինչպես նաև ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, որ Միավորված ազգերի կազմակերպության Դատական մարմինների անկախության հիմնարար սկզբունքները կոչված են ապահովելու և նպաստելու դատական համակարգի անկախությանը և հիմնականում ուղղված են պետություններին:

ՆԵՐՔՈՂՇՅԱԼ ՍԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ նպատակ ունեն սահմանելու դատավորի վարքագծի չափանիշները: Նրանք դատավորների համար ծառայում են որպես ուղենիշ և հնարավորություն են տալիս դատական մարմիններին կարգավորել դատավորների վարքագիծը: Նրանք նաև նախատեսված են օժանդակելու գործադիր և օրենսդիր մարմիններին, փաստաբաններին և հասարակությանն առհասարակ ավելի լավ ըմբռնելու և աջակցելու արդարադատության իրականացման գործընթացին: Ստորև բերված սկզբունքները ենթադրում են, որ դատավորները իրենց վարքագծի համար հաշվետու են համապատասխան հաստատություններին, որոնք ստեղծված են պահպանելու դատական չափանիշները, գործում են անկախ և անաչառ, նպատակ ունեն բարձրացնելու, այլ ոչ՝ նվազեցնելու դատավորներին միավորող գործող իրավական նորմերի և վարքագծի կանոնների նշանակությունը:

Ցուցիչ 1

Անկախություն

Սկզբունք

Դատական մարմինների անկախությունը հանդիսանում է իրավունքի գերակայության ապահովման անհրաժեշտ նախապայմանը և արդար դատաքննության հիմնական երաշխիքը: Հետևաբար, դատավորը պարտավոր է պահպանել և կյանքի կոչել դատական համակարգի անկախության սկզբունքն ինչպես անհատական, այնպես էլ ինստիտուցիոնալ առումներով:

Կիրառում

- 1.1 Իր ծառայական պարտականություններն իրականացնելիս դատավորը պետք է գործի անկախ՝ բացառապես հիմնվելով փաստերի գնահատման և օրենքի իմացության վրա, ազատ լինելով կողմնակի ցանկացած ազդեցությունից, դրդումներից, ճնշումներից, սպառնալիքներից կամ ուղղակի կամ անուղղակի միջամտություններից, որոնք տարբեր նպատակներ են հետապնդում:
- 1.2 Հասարակայնության հետ և մասնավորապես դատավարության կողմերի հետ առնչվելիս դատավորը պետք է անկախ լինի:
- 1.3 Դատավորը պարտավոր է ոչ միայն գերծ մնալ իշխանության օրենսդիր և գործադիր ճյուղերի հետ ունեցած իր կոչմանն անհարիր հարաբերություններից և

նրանց ազդեցությունից, այլ նաև անկախ մարդու տպավորություն ստեղծել անկողմնակալ դիտորդի մոտ:

- 1.4 Ծառայական պարտականություններն իրականացնելիս, մասնավորապես՝ դատական որոշումներ կայացնելիս դատավորը պարտավոր է անկախ լինել իր դատավոր-գործընկերներից:
- 1.5 Դատական համակարգի ինստիտուցիոնալ և օպերատիվ անկախությունը պահպանելու և բարձրացնելու համար դատավորը պարտավոր է խրախուսել և պաշտպանել դատավորների ծառայական պարտականությունների իրականացման համար անհրաժեշտ երաշխիքները:
- 1.6 Դատավորը պարտավոր է ցուցաբերել և խթանել դատավորի վարքագծի բարձր չափանիշներ՝ ամրապնդելու հասարակության վստահությունը դատական համակարգի հանդեպ ինչն առաջնային նշանակություն ունի դատական մարմինների անկախության պահպանման համար:

Ցուցիչ 2

Անաչառություն

Սկզբունք

Դատավորի անաչառությունն անհրաժեշտ պայման է ծառայական պարտականությունների պատշաճ իրականացման համար: Այն վերաբերում է ոչ միայն բուն վճռին, այլ նաև վճիռը կայացնելուց առաջ տեղի ունեցող դատավարական գործողություններին:

Կիրառում

- 2.1 Դատավորը պարտավոր է իր ծառայական պարտականություններն իրականացնել առանց նախապատվության, կողմնակալության կամ խտրականության:
- 2.2 Դատական նիստի ժամանակ և դատարանի շենքից դուրս դատավորն իր վարքագծով պետք է նպաստի հանրության, իրավաբանի մասնագիտության ներկայացուցիչների և դատավարության կողմերի վստահության պահպանմանն ու բարձրացմանը դատավորի և դատական համակարգի անաչառության հանդեպ:
- 2.3 Դատավորը պետք է հնարավորինս իրեն այնպես պահի, որպեսզի նվազագույնի հասցնի դատական նիստը վարելու կամ դատական գործի վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար բացարկի հիմք հանդիսացող դեպքերը:

2.4 Դատավորը պետք է ձեռնպահ մնա մեկնաբանություններ անել այն գործի կապակցությամբ, որը քննվում է կամ հնարավոր է, որ կքննվի, ինչը կարող է ողջամտորեն ազդել գործի դատավարության ելքի վրա կամ կասկածի տակ առնել գործընթացի արդար իրականացումը: Դատավորը պետք է ձեռնպահ մնա նաև հրապարակային կամ այլ մեկնաբանություններից, որոնք կարող են ազդել անձի կամ խնդրի արդար դատաքննության վրա:

2.5 Դատավորը պարտավոր է ինքնաբացարկ հայտնել բոլոր այն դեպքերում, երբ նա չի կարող գործով անաչառ որոշում կայացնել՝ կամ երբ անկողմնակալ դիտորդին թվում է, թե նա ի վիճակի չէ տվյալ գործով անաչառ որոշում կայացնել: Նման գործերը ներառում են, սակայն չեն սահմանափակվում այն դեպքերով, երբ՝

2.5.1 Դատավորն իրական կողմնակալություն կամ խտրականություն է ցուցաբերել կողմերից մեկի նկատմամբ կամ դատավորին սեփական աղբյուրներից հայտնի են դարձել ապացուցողական բնույթի վիճելի փաստեր, որոնք վերաբերում են գործի քննությանը:

2.5.2 նույն վեճի առարկա գործով դատավորը նախկինում հանդես է եկել որպես փաստաբան կամ կարևոր վկա, կամ

2.5.3 դատավորը կամ դատավորի ընտանիքի անդամը նյութական շահ ունի վեճի առարկա գործի ելքով:

Դատավորի բացարկ չի կարող պահանջվել, եթե այլ դատավոր չի կարող նշանակվել տվյալ գործը քննելու համար կամ, գործի հրատապությունից ելնելով, դատավորի կողմից գործը չքննելը կարող է լուրջ դատական սխալի հանգեցնել:

Ցուցիչ 3

Ազնվություն և անկաշառելիություն

Սկզբունք

Ազնվությունն ու անկաշառելիությունն անհրաժեշտ պայման են դատավորի ծառայական պարտականությունների պատշաճ իրականացման համար:

Կիրառում

3.1 Դատավորի վարքագիծն անկողմնակալ դիտորդի տեսանկյունից պետք է անթերի լինի:

3.2 Դատավորի գործողությունները և վարքագիծը պետք է ամրապնդեն ժողովրդի հավատը հանդեպ դատական համակարգի ազնվությունն ու

անկաշառելիությունը: Արդարադատությունը ոչ միայն պետք է իրականացվի, այլ պետք է իրականացվի հասարակության համար տեսանելի ձևով:

Ցուցիչ 4

Վարքագծի կանոնների պահպանումը

Սկզբունք

Վարքագծի կանոնների պահպանումը և դրա դրսևորումը դատավորի ողջ գործունեության կարևորագույն մասն է:

Կիրառում

- 4.1 Դատավորը պետք է պահպանի վարքագծի կանոնները և դատավորի պաշտոնի հետ կապված ցանկացած գործողություն կատարելիս զերծ մնա ոչ պատշաճ տպավորություն թողնելուց:
- 4.2 Որպես հասարակության սևեռուն ուշադրության առարկա՝ դատավորը պարտավոր է գիտակցաբար և ինքնակամ իր համար ընդունել անձնական սահմանափակումներ, չնայած նրան, որ դրանք շարքային քաղաքացու համար կարող են դժվար իրականանալի թվալ: Մասնավորապես՝ դատավորի վարքագիծը պետք է համապատասխանի դատավորի պաշտոնի արժանապատվությանը:
- 4.3 Այն դատարանում, որտեղ դատավորն աշխատում է, մշտապես գործունեություն ծավալող փաստաբանների հետ ունեցած իր անձնական հարաբերություններում դատավորը պետք է խուսափի այնպիսի իրավիճակներից, որոնք կարող են հիմնավոր կասկածի կամ որևէ կողմին հաստուկ վերաբերմունքի արժանացնելու կամ կողմնապահության տպավորություն ստեղծել:
- 4.4 Դատավորը չի մասնակցում այն գործի քննությանը, որում դատավորի ընտանիքի որևէ անդամ հանդես է գալիս որպես դատավարության կողմ կամ որևէ կերպ առնչություն ունի գործի հետ:
- 4.5 Դատավորը չի տրամադրում իր բնակարանը փաստաբաններին՝ իրենց վստահորդներին կամ գործընկերներին ընդունելու համար:
- 4.6 Դատավորը, ինչպես ցանկացած այլ քաղաքացի, ունի ազատ արտահայտվելու, դավանանքի, միավորման և հավաքների իրավունք, սակայն այդ իրավունքների իրականացման ճանապարհին դատավորը միշտ պետք է դրսևորի իրեն այնպես, որ բարձր պահի դատավորի պաշտոնի համբավը և զերծ մնա այնպիսի գործողություններից, որոնք անհամատեղելի են դատական իշխանության անաչառության և անկախության հետ:

- 4.7 Դատավորը պետք է տեղեկացված լինի գաղտնի բնույթի իր անձնական և նյութական շահերի մասին, ինչպես նաև ողջամիտ միջոցներ ձեռնարկի տեղեկանալու իր ընտանիքի անդամների նյութական շահերի մասին:
- 4.8 Դատավորը չպետք է թույլ տա, որպեսզի իր ընտանիքի անդամները, սոցիալական կամ այլ տիպի հարաբերությունները ոչ պատշաճ ձևով ազդեն դատավորի գործառույթների իրականացման հետ կապված իր գործողությունների, ինչպես նաև իր կողմից կայացվող դատական ակտերի վրա:
- 4.9 Դատավորն իրավունք չունի դատական համակարգի հեղինակությունն օգտագործել կամ թույլ տալ, որ այն օգտագործվի դատավորի, դատավորի ընտանիքի անդամի կամ մեկ այլ անձի անձնական շահերն առաջ տանելու նպատակով: Դատավորը չպետք է այնպիսի տպավորություն ստեղծի կամ թույլ տա, որ ուրիշները տպավորություն ստեղծեն, որ դատավորի լիազորությունների իրականացման վրա որևէ մեկն անհարկի ազդեցություն է գործում:
- 4.10 Դատավորին ի պաշտոնե հայտնի դարձած գաղտնի տեղեկությունները չպետք է օգտագործվեն կամ բացահայտվեն դատավորի կողմից իր պարտականությունների կատարման հետ կապ չունեցող որևէ նպատակով:
- 4.11 Իր պարտականությունները պատշաճ կատարելու դեպքում դատավորն իրավունք ունի՝
- 4.11.1 զբաղվել գրական գործունեությամբ, դասախոսություններ կարդալ, դասավանդել և մասնակցել իրավունքի, իրավական համակարգի, արդարադատության իրականացման կամ նմանատիպ այլ հարցերի հետ առնչվող միջոցառումներում,*
- 4.11.2 Հրապարակային լսումների ժամանակ հանդես գալ պաշտոնական մարմնի առջև իրավունքի, իրավական համակարգի, արդարադատության իրականացման և այլ նմանատիպ հարցերով:*
- 4.11.3 Պաշտոնական մարմնի կամ այլ պետական կոմիտեի, հանձնաժողովի, խորհրդակցական մարմնի անդամ լինելը, եթե նման անդամակցությունը չի խանգարում դատավորին լինել անաչառ և պահպանել քաղաքական չեզոքություն:*
- 4.11.4 Ջբաղվել այլ գործունեությամբ, եթե այդ գործունեությունը համապատասխանում է դատավորի պաշտոնի բարձր համբավին կամ այլ կերպ չի խոչընդոտում դատավորի պարտականությունների կատարմանը:*
- 4.12 Դատավորի պաշտոնը զբաղեցնելու պահին դատավորը չպետք է զբաղվի իրավաբանական գործունեությամբ:

- 4.13 Դատավորն իրավունք ունի հիմնել դատավորների միություն կամ դառնալ դրա անդամ, կամ էլ մասնակցել դատավորների շահերը ներկայացնող այլ կազմակերպությունների գործունեությանը:
- 4.14 Դատավորը և դատավորի ընտանիքի անդամները չպետք է պահանջեն կամ ընդունեն որևէ նվեր, ժառանգություն, վարկ կամ ծառայություն ի հատուցումն այն բանի, որ արվել է, կարվի կամ չի արվել իր կողմից ծառայական պարտականությունները կատարելիս:
- 4.15 Դատավորը գիտակցաբար չպետք է թույլ տա դատարանի աշխատակիցներին կամ իր ազդեցության, իշխանության կամ դեկավարության ներքո գտնվող այլ անձանց պահանջել կամ ընդունել որևէ նվեր, ժառանգություն, վարկ կամ ծառայություն ի հատուցումն այն բանի, որ արվել է, կարվի կամ չի արվել իր կողմից ծառայական պարտականությունները կամ գործառույթները կատարելիս:
- 4.16 Օրենքով նախատեսված դեպքերում և տեղեկատվության բացահայտման մասին օրենքով նախատեսված պահանջների համաձայն դատավորը կարող է համապատասխան առիթներով հիշարժան նվեր, պարգև և արտոնություն ստանալ, եթե դրանք մտադիր չեն որևէ կերպ ազդել դատավորի պարտականությունների կատարման վրա կամ տպավորություն ստեղծել դատավորի կողմնակալ լինելու մասին:

Ցուցիչ 5

Հավասարություն

Սկզբունք

Դատավարության բոլոր կողմերի նկատմամբ հավասար վերաբերմունքի ապահովումը կարևոր պայման է դատական համակարգի պատշաճ գործունեության համար:

Կիրառում

- 5.1 Դատավորը պարտավոր է գիտակցել և հասկանալ հասարակության մեջ եղած բազմազանությունը և տարբերությունները, որոնք ծագում են զանազան աղբյուրներից, այդ թվում՝ ռասայական պատկանելությունը, մաշկի գույնը, սեռը, դավանանքը, ազգային ծագումը, կաստային պատկանելությունը, հաշմանդամությունը, տարիքը, ամուսնական կարգավիճակը, սեռական

կողմնորոշումը, սոցիալական կամ տնտեսական կարգավիճակը և այլ նմանատիպ հանգամանքներ (*«գործին չվերաբերող հիմքեր»*):

- 5.2 Դատավորը, իր ծառայական պարտականություններն իրականացնելիս, ո՛չ իր ելույթով, և ո՛չ էլ իր վարքագծով չպետք է դրսևորի նախատրամադրվածություն կամ կողմնակալություն դատավարության որևէ անձի կամ խմբի նկատմամբ՝ առաջնորդվելով գործին չվերաբերող հանգամանքներով:
- 5.3 Դատավորը պետք է կատարի իր ծառայական պարտականությունները՝ պատշաճ կերպով հաշվի առնելով բոլոր անձանց, մասնավորապես՝ դատավարության կողմերի, վկաների, իրավաբանների, դատարանի աշխատակազմի և դատավորի գործընկերների շահերը՝ չտարանջատելով գործին չվերաբերող հանգամանքները, որոնք էական չեն գործի պատշաճ քննության համար:
- 5.4 Դատավորը չպետք է գիտակցաբար թույլ տա դատարանի աշխատակազմին կամ իր ազդեցության, դեկավարության կամ վերահսկողության ներքո գտնվող անձանց դրսևորել տարբերակված մոտեցում դատական գործով որևէ անձի նկատմամբ՝ առաջնորդվելով գործին չվերաբերող որևէ հիմքով:
- 5.5 Դատավորը պետք է պահանջի դատական գործով մասնակցող իրավաբաններից իրենց ելույթներում կամ վարքագծով գերծ մնալ անհիմն կողմնակալություն կամ խտրականություն դրսևորելուց՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դրանք իրավական տեսանկյունից առնչվում են դատական վեճի առարկայի հետ և կարող են օրինական ձևով արդարացված լինել:

Յուզիչ 6

Որակավորում և ջանասիրություն

Սկզբունք

Որակավորումը և ջանասիրությունը կարևոր նախադրյալներ են դատական համակարգի պատշաճ գործունեության համար:

Կիրառում

- 6.1 Դատավորի ծառայական պարտականությունները գերակա են գործունեության մյուս բոլոր ձևերի նկատմամբ:
- 6.2 Դատավորն իր մասնագիտական գործունեությունը նվիրում է իր ծառայական պարտականությունների կատարմանը, որի մեջ մտնում են ոչ միայն դատարանում դատավորի գործառույթների և պարտականությունների

կատարումը, ինչպես նաև որոշումներ կայացնելը, այլ նաև՝ դատավորի պաշտոնին և դատարանի գործառույթին վերաբերող այլ աշխատանքներ:

- 6.3 Դատավորը պարտավոր է համապատասխան միջոցներ ձեռնարկել ծառայական պարտականությունների պատշաճ կատարման համար անհրաժեշտ իր գիտելիքների, հմտությունների և անձնական հատկանիշների շարունակական կատարելագործման ուղղությամբ՝ այդ նպատակներին հասնելու համար օգտվելով վերապատրաստման և այլ հնարավորություններից, որոնք դատական վերահսկողության պայմաններում մատչելի են դատավորների համար:
- 6.4 Դատավորը պետք է տեղյակ լինի միջազգային իրավունքի զարգացումների, այդ թվում նաև՝ մարդու իրավունքների նորմերը սահմանող այլ գործիքների և միջազգային կոնվենցիաների մասին:
- 6.5 Դատավորը պարտավոր է արդյունավետ, արդարացի և ողջամիտ արագությամբ կատարել իր բոլոր պարտականությունները, այդ թվում՝ որոշում կայացնել հետաձգված գործերի վերաբերյալ:
- 6.6 Բոլոր դատական նիստերի ընթացքում դատավորը պետք է պահպանի հասարակական կարգ ու կանոն և պարտավոր է համբերատար, արժանապատիվ և բարեկիրթ վերաբերմունք դրսևորել գործով կողմերի, երդվյալ ատենակալների, վկաների, իրավաբանների և բոլոր այն անձանց հանդեպ, ում հետ առնչվում ի պաշտոնե: Դատավորը նման վարքագիծ պետք է պահանջի նաև կողմերի օրինական ներկայացուցիչներից, դատարանի աշխատակազմից և դատավարության մասնակից բոլոր անձանցից, ովքեր գտնվում են դատավորի ազդեցության, ղեկավարության կամ վերահսկողության ներքո:
- 6.7 Դատավորը չպետք է զբաղվի այնպիսի գործունեությամբ, որն անհամատեղելի է մասնագիտական պարտականությունների ջանասիրաբար կատարման հետ:

ԿԻՐԱՆՈՒՄ

Ելնելով դատավորի պաշտոնի առանձնահատկություններից ազգային դատական մարմինները պարտավոր են արդյունավետ միջոցներ ընդունել սույն սկզբունքների կիրառման մեխանիզմներ նախատեսելու համար, եթե նմանատիպ մեխանիզմներ դեռևս չեն գործում իրենց իրավական համակարգում:

Սահմանումներ

Սույն սկզբունքների ձևակերպումներում օգտագործված բառերն ունեն հետևյալ նշանակությունը՝ բացառությամբ, եթե համատեքստում այլ իմաստ է ենթադրվում կամ պահանջվում:

«*Դատարանի աշխատակազմ*» դատավորի անձնական աշխատակազմը, այդ թվում՝ դատական նիստերի քարտուղարը:

«*Դատավոր*» դատական իշխանություն իրականացնող յուրաքանչյուր անձ՝ անկախ նշանակման եղանակից:

«*Դատավորի ընտանիքի անդամներ*» դատավորի կինը/ամուսինը, որդին, դուստրը, փեսան, հարսը և ցանկացած այլ մերձավոր բարեկամ կամ անձ, ով հանդիսանում է դատավորի գործընկերը կամ աշխատողը և բնակվում է դատավորի տանը:

«*Դատավորի ամուսին/կին*» դատավորի ընտանեկան զուգընկերը կամ ցանկացած սեռի այլ անձ, ով դատավորի հետ գտնվում է անձնական բնույթի սերտ հարաբերությունների մեջ: